

Саша Лозанова. „24 века изображения архетипи в изкуството по българските земи.

Античност, Средновековие, Възраждане“

Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 2014, 148 с., с ил.

Наскоро излязлата от печат работа на доц. д-р Саша Лозанова привлича вниманието на читателя с оригинален избор на гледна точка върху изобразителното изкуство. В резултат на дългогодишния си изследователски опит авторката установява повтарящи се през вековете закономерности в решенията на изобразителните композиции, които тя дефинира като архетипи. Още в увода използването на този термин е пояснено, като се взимат предвид различните му интерпретации и се посочва смисълът, който авторката влага в него в конкретното си проучване. На различни равнища и в продължение на дълги времеви периоди в изобразителните решения се наблюдава прилагането на едни и същи композиционни похвати, схеми на пространствени решения, използването на набор от предмети и тяхното разположение и аналогии в разполагането на човешките фигури, изобразяването на действия, жестове, колорит и т.н. Подбраните примери от вазопис, иконопис, книжни илюстрации, монети, каменни плочи и т.н. показват изображения от античността до Възраждането у нас. Внимателният поглед на изследователя открива сходствата в структурирането на изобразителните решения в понякога отдалечени във времето и пространството културни зони. В резултат на сравнителен анализ на базата на множество примери от различни култури авторката очертава няколко основни теми, които се мултиплицират и пренасят във времето. Интерпретациите на тези теми показват своите различия според епохата и мястото на отделните култури, но същевременно запазват повторемостта както в съдържателен, така и в изобразителен план.

Изложението, включващо различни пластове на проучваните култури, е разпределено в три основни глави, които следват хронологията на изобразителните материали – античност, средновековие, възраждане. Доколкото паметниците позволяват, едновременно се правят паралели с образци от различни райони – Древен Изток, Гърция, Балканите, българските земи, като авторката отбелязва, че тези архетипи мигрират от епоха в епоха, от един район в друг. В така очертаните пространствено-времеви параметри на изследваните примери

авторката съсредоточава вниманието си върху темите, които те интерпретират, и разшифроването им в съответния контекст на културно-историческите особености. Наблюдава се открояване на основни иконографски решения на отделните теми, символно концептуализиращи например идеите за: мъжко пространство; женско пространство; власт/господство – бог, цар, император; смърт-погребално угощение. Анализите показват, че тези водещи теми търпят развитие, но запазват композиционната си схема, дори и когато настъпват промени в съдържателен план – например при решението на религиозни сцени през средновековието и по-късно. Сравнителният анализ на образците доказва тезата на авторката, че при преход от античните паметници към балкански и по-специално български – миниатюри, стенописи, икони и т.н. изграждането на композицията на изображенията следва познатите и наложени схеми-концепти. Подчинено на авторската идея за очертаване на основни архетипични белези в изобразителното изкуство, изложението се разгръща и защитава изложената концепция чрез многобройни илюстрации, потвърждаващи заключенията за повторемостта на архитипичното начало, което организира смислово и композиционно показаните иконографски решения.

Сравняването не само на композициите, но и на техните детайли, потвърждава наблюденията на С. Лозанова за запазване на едни и същи основни схеми на изобразителни решения в продължение на много векове. Убедителни са анализите, за целите на които се изследват такива елементи като разположението на фигурите, формите на мебелите, облеклото, царските инсигнии, християнските символи, съдовете, накитите и т.н, като се подчертават съответните им функции, значение, символика и развитието (промените) им във времето. Авторката стига до заключението, че въпреки измененията на социалния, религиозния, културния контекст в различните епохи не се налага непременно въвеждането на нови изображения или символи, а се преосмислят и реинтерпретират познати, традиционни композиционни решения, а насищането им с нова символика не заличава паметта на миналото. Възпроизвеждането на тези архетипи показва тяхната удивителна историческа жизненост и устойчивост. Темата се разглежда в контекста не само на изобразителното изкуство, но на историята, християнството, митологията, етнологията, историята на дизайна. Изследването е допълнено с богат и тематично подреден илюстративен материал, който аргументира и онагледява авторската теза.

Предложеният текст, въпреки научната си специфика, е поднесен на разбираем език, а малко познатите термини са добре обяснени. Това прави монографията достъпна не само за специалисти, а и за читатели с интерес към изобразителното изкуство и неговите тайни.

Доц. д-р Станка Янева
E-mail: janeva_@abv.bg